

התגייסות אנשי חולדה לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה – לעלון חג המשק ה- 82

נושא התגייסות אנשי חולדה לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה היה מרכזי בחיי קבוצת חולדה במחצית הראשונה של שנות ה-40 של המאה הקודמת, אך ספק אם זכה למקום הראוי לו במהלך השנים שעברו מאז. אין לי ספק שפרטיו ידועים היום למתי מעט וסיפור אנשי מרתק זה לא עבר הלאה לדורות הבאים. ברשימה זו ברצוני לזרוק מעט אור על הפרשה אשר נמשכה למעלה מחמש שנים, ובעיקר לתת את הכבוד הראוי לאותם אנשים אשר הקריבו את חירותם האישית ונפשם וייצגו ופעלו בשם הישוב העברי וקבוצת חולדה בארץ ישראל ובעולם.

מיד עם פרוץ מלחמת העולם השנייה ב-1.9.1939 החלה התנדבות של אנשי הישוב העברי בארץ ישראל לצבא הבריטי. עד כניסת איטליה למלחמה ביוני 1940 התגייסו כ-3000 איש ואישה, בעיקר ליחידות מקצועיות כהנדסה ותחזוקה, תותחנים, שירות רפואי ובתפקידי עזר לחיל החפ"רים. לנוכח כניסת איטליה למלחמה יצאה קריאה ראשונה ממוסדות הישוב העברי להתגייסות לצבא הבריטי ובעקבותיה באה דרישת "חבר הקבוצות" מיישוביה לגיוס חבר אחד מכל ישוב. גם בחולדה החלו דיונים בנושא והדבר מוצא את ביטויו בעלון מיום 12.7.1940, שם נמצאים שלושה מאמרים בעניין הגיוס לצבא הבריטי. דוד עופר כותב שיש לראות בגיוס חובה אשר מוטלת על כולם למעט חולים כרוניים, וכאלה שמטעמי מצפון אינם מוכנים להתגייס. יש לקבוע סדר עדיפויות לפי גיל, מצב משפחתי ולפי צרכי המשק. לונק (אריה אבנן) משווה את המצב והתגובה הציבורית לאילו שהיו בתקופת מלחמת העולם הראשונה ומחייב את ההתגייסות למאמץ המלחמתי. אריה בן יוסף מחייב את הגיוס ואיננו רואה טעם בוויכוח עם האימפריה הבריטית כאשר הגיוס משמעו הגנה ישירה על ארץ ישראל ועל עצם קיומנו בה.

בעלון "בקבוצה" מתאריך – 19.7.1940 מדווח: "נתקבלה (בשיחה, א.פ.) ההצעה שכל חבר וחברה יביע בשיחה את רצונו להיות מגויס ומקבל למפרע את כל התנאים להתגייסות שהקבוצה תקבע אותם. מהנוכחים בשיחה ענו בחיוב – 69, בשלילה- 3. לצורך ההתגייסות הוחלט: התגייסות ע"י ועדה עם קו ברור שייקבע מראש ע"י השיחה. לשאלת הקו הוחלט: לגייס (הכוונה לחשב, א.פ.) 3 שנים ביחד בתור שנה אחת החל מגיל 21 ומעלה. לשאלה – לפי מה יבחרו בין המועמדים – נתקבל: רווק ובעל משפחה בלי ילד הם בדרגה אחת. מעדיפים לפנייהם בעל משפחה עם ילד (כלומר, בעל משפחה הוא אחרון בתור ביחס להליכה לצבא, א.פ.)." "לשאלה שהתעוררה ההתחשבות במצב המשק הוחלט: שלמקרה שני המגויסים הראשונים, להשאיר את זה למצפונה של הוועדה, ואשר ליתר המקרים הוועדה תצטרך להביא לשיחה הצעה: מי הם האנשים שיש להשאירם בבית מבחינת המשק". לבסוף נבחרה ועדה של 5 חברים המורכבת מהח"ח: דוד ה. (הרשקוביץ-עופר), משה קלקר, משה הס, טובה הפנר ויפה בוטניק. באותו עלון כותב חנוך מאמר ובו הוא מביע התנגדות להחלטה המכתיבה תנאים ויש בה "דרישה של הכנעה" שהוא איננו יכול לקבל. לדעתו אין הקבוצה ברת-סמכא לקבוע "חוקה" כזו. יש לקבוע קו חופשי, ללמוד מהתנועה הקיבוצית בכלל ומהשומר הצעיר בפרט שכבר קבעו קו להתנהלות בנושא.

בכל מקרה צריך לפנות לרגש החובה, לקרוא להתנדבות, לקחת בחשבון גיל ולפנות בדרישה מוסרית. כל זה לפני שקובעים ומכתיבים את דרך הגיוס. בעלון מיום 26.7.1940 מתפלמס זלמן עם דבריו של חנוך, נימוקיו והסבריו שנראים בעיניו כלא נכונים וכמתחמקים מחובת הגיוס בכל מיני תירוצים. בסיכום, כותב זלמן, יש מקלט לאי גיוס והוא העובדה שאין דרך לכפות את הגיוס כי אין לנו צבא שישמור על ההוצאה לפועל של ההחלטות על גיוס (כלומר – הגיוס הוא התנדבות ואין דרך לכפותו, א.פ.).

במהלך החודשים אוגוסט-אוקטובר 1940 התגייסו ראשוני החברים מחולדה. היו אלה – **אוטו אנגל, יחזקאל בוסטינא (לימים בוסתנאי) ואשר קורנרייך** (אחיו התאום של אהרון, א.פ.). במאי 1941, עם התקרבותם המאיימת של הכוחות הגרמניים בפיקוד פילדמרשל רומל, מהמדבר המערבי למצרים ולארץ ישראל, הוצא צו גיוס ראשון מטעם מוסדות הישוב והוא קובע מכסות גיוס לתנועות ולישובים. במשך שנה, עד לצו השני בסוף מרס 1942, התגייסו 3900 איש ואישה לצבא הבריטי. בשנת 1941 התגייסו מחולדה: **יהודה** (ליקה) **גרינברג ויוסף קופליק** (מקבוצת "ביצור"), **אגון גלזנר** (הקריקטוריסט מהקבוצה הצ'כית) ו**יהודה פרופר**. לפי פרופ' יואב גלבר מכסת קיבוצי "חבר הקבוצות" (אשר חולדה נמנתה עליהם) עמדה על 20 איש אך התגייסו באותה שנה 65 איש! בעלון מיום 9.5.1941 מופיע מכתב לקבוצה מאת **אשר קורנרייך** ממצרים: "אני מודיע בזה שהנני בריא ושלם ומקווה שיציאת מצרים שלי לא תארך 40 שנה. אגב, אני מקנא באבותינו על שהייתה להם הסבלנות הרבה ללכת ברגל באקלים הזה ומרחק כזה, במקום לקנות כרטיס רכבת בעד כמה גרושים. אני מוכרח להגיד לכם שארצנו מבורכת כי החמסינים נמשכים בדרך כלל רק כמה ימים וכאן אין לזה גבול. ראיתי את הפירמידות ואת מיסטר ספינקס ועל הכול אספר לכם בפרוטרוט כשאבוא לחופש הביתה". ואכן כעבור מספר שבועות, בעלון מיוני 1941, מדווח על מסיבה שנערכה ל**אשר קורנרייך** "לרגל בואו מהחזית" (הכוונה למערכה ביוון שנערכה בשליש הראשון של 1941, בה לקח חלק **אשר**, ובמהלכה נשבו ע"י הגרמנים למעלה מ-1500 חיילים עבריים. א.פ.). בהמשך שירותו לחם **אשר** במדבר המערבי, ובחזית האיטלקית. נושא השתתפות הישוב על מגדריו ומגזריו השונים עמד גבוה בסדר היום הציבורי. הדבר משתקף בעלון מיום 7.11.1941 בו כותבת מרים סלפטר "מהדיון על גיוס הנשים" אשר התקיים במושב ה- 22 של מושב הפועלות: "לא בהתלהבות רגעית אלא ברצינות התקבלה בקרב החברות הידיעה על גיוס נשים בארץ. .. סוף סוף הועלינו גם אנו לדרגת אחיותינו באנגליה ורוסיה. אנחנו מקבלות שיווי זכויות וזה כנראה השפיע גם על חברינו כאן בארץ... על ועדי הגיוס הוטלה החובה לברור היטב ולהתחשב עם שאלת המשק, הביטחון, המצב המשפחתי – ממשפחה יכול להתגייס רק אחד: או החבר או החברה – כי אין להגדיל את מספר הילדים העזובים... ואין גם להפקיר משק". בשנת 1942, שנת השיא של התנדבות הישוב לצבא הבריטי, התגייסו מחולדה:

משה קלקר, אריה בן יוסף, מרדכי פלונסקי, דב ב., ישראל רוזנר, צבי קורנרייך, דוד הלפרין וולטר-שלמה סיגטי וטובה הפנר (אחותו של אפרים הפנר-אבנרי, א.פ.) שהתגייסה לאי.טי.אס. וסיימה את שירותה בדרגת סרג'נט (סמל). בעלון מיום-2.5.1942 מדווח על כך שהוחלט על יציאתו של דב ב. לצבא ועל מסיבת פרידה שנערכה לרגל התגייסותו. לא מצאנו זיהוי או פרטים נוספים על האיש. בשנת 1943 התגייס יעקב בוטניק, חבר חניטה, אחיו של צבי, אשר נפל בחזית האיטלקית באזור וילנובה במרץ 1945. אגון גלזנר הזדמן לאזור, ביקר בבית העלמין לחללי הבריגדה היהודית, צילם את קברו של יעקב והודיע במכתב שהוא שולח את התצלום לאח שבחולדה – צבי בוטניק.

התגייסותה של טובה הפנר לחיל הנשים – A.T.S., זכתה לשפע של תגובות וברכות. בעלון מיום 21.5.1942 מתייחסות לכך חמש חברות, כותבת יפה בוטניק: "זכות נעלה ניתנת לנו לקחת חלק באופן ישיר בהתגוששות העולמית. כשותפים זקופי ראש, כלוחמים הנוקמים את חרפת עמם". כותבת הנקה חולדאי: "כולנו, כל החברות חייבות לטובה – לא בגלל ששחררה אותנו בהליכתה מחובה זו, אלא קודם כל בכלל שהחזירה להרבה מאתנו את האמונה בנו, בעצמנו, ביכולתנו, בהרגשת חובתנו. טובה, את בא- כוח נכבד של החברות בחולדה."

טובה הפנר בעת שירותה הצבאי במצרים בחיל העזר – A.T.S.

סמל יחידת הנשים – A.T.S.

בעלונים, שהיו מצרך מאד מבוקש בקרב המתגייסים, מופיעים מדי פעם מכתבים קצרים ודרישות שלום מהחיילים ומהם מתקבל מידע מועט, בעיקר עקב הצנזורה

הבריטית הקפדנית, על מצבם ומעשיהם של החיילים, את מי ראו ועם מי הם נמצאים. מהם עולה שלאחר שירות ארוך ברחבי המזרח התיכון רובם מצאו את עצמם באיטליה, בבריגדה היהודית, היא החי"ל- החטיבה היהודית הלוחמת, שהוקמה בספטמבר 1944 והגיעה לאיטליה בנובמבר של אותה שנה. **אוטו אנגל** שירת ביחידת מהנדסים ותחזוקה, הגיע עם יחידתו במהלך הזמן עד הודו, לוב והבריגדה שם שרת יחד עם **ישראל רוזנר**. שונה מהם היה מהלך שירותו של **צבי קורנרייך** אשר שירת בארמיה- 7 כנהג, נלחם במדבר המערבי, בשנת 1944 הגיע עם הארמיה ה- 7 לאיטליה ובקרב באזור מונטה קסינו נפצע קשה ברגליו ונותר נכה. הדבר לא מנע ממנו להתנדב לשירות בצ.ה.ל. במלחמת העצמאות.

בתמונה חלק מהמתגייסים על מדיהם, התמונה צולמה כנראה בעת חופשה בחולדה במהלך

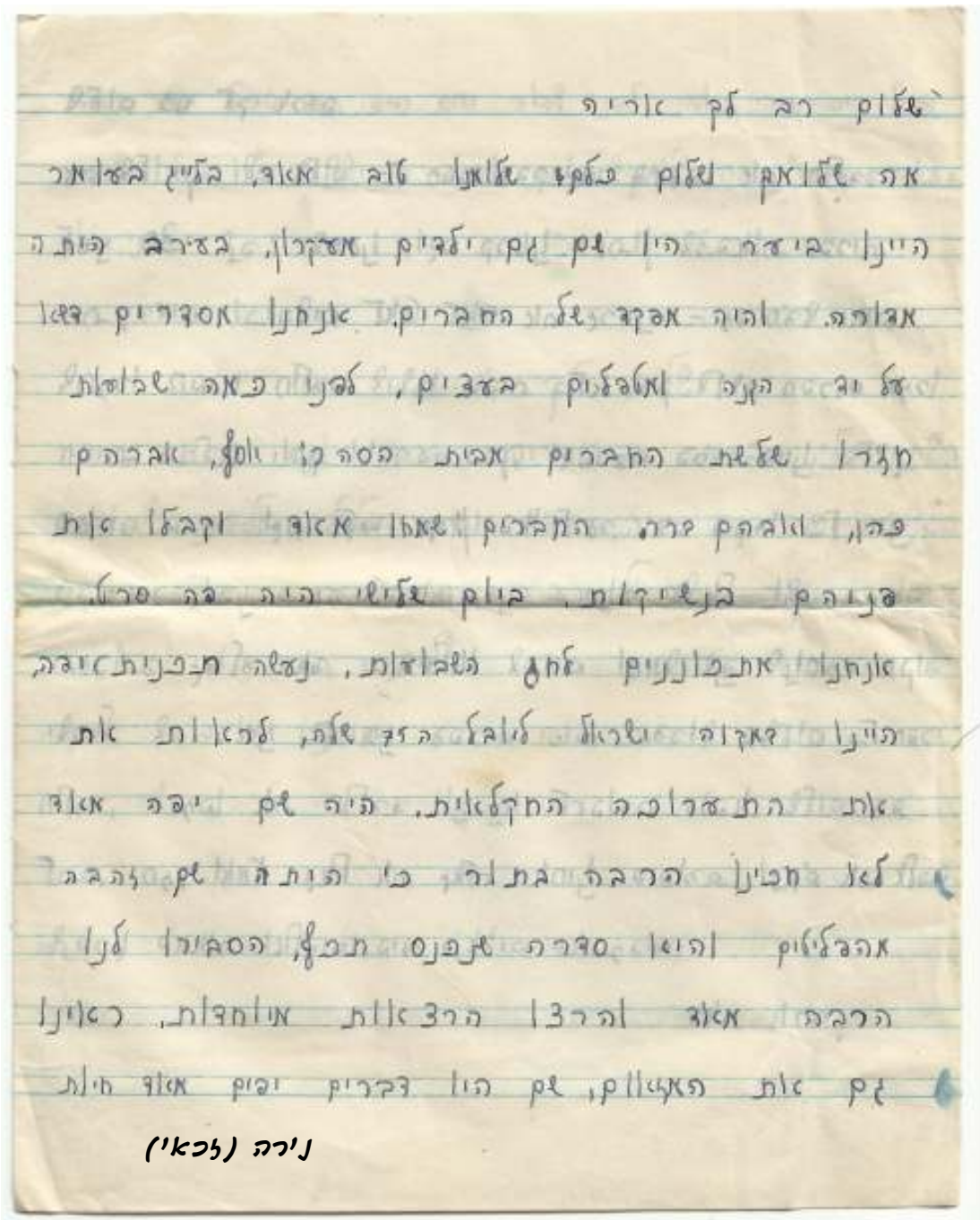

1944 בעלון מתאריך 5.4.1943 מתפרסמת דרישת שלום החתומה ע"י **יהודה פרופר** ושותף לה **מרדכי פלונסקי**, אשר עבר הכשרה בחולדה, התגייס מכאן לצבא הבריטי ואומן כצנחן, שירת ביוון, ביוגוסלביה, בחזית האיטלקית ובמרכז

אירופה. במלחמת העצמאות נלחם ונהרג בקרב על סג'רה ביולי 1948. **יהודה פרופר** חזר הביתה לחולדה לאחר חמש שנות שירות, בקרב שיירת חולדה – 31.3.1948 – נטל טרקטור ונסע איתו דרך היער לחלץ מכוניות שנתקעו בבוץ, נפצע מכדור בידו והצליח לחזור בשלום לחולדה. מיד לאחר הכרזת המדינה התגייס לצ.ה.ל. ונפל כעבור זמן קצר בקרב נגד הצבא המצרי בקיבוץ ניצנים, ביוני 1948.

ב- 2.4.1943 דווח בעלון על הקמת ועדה לקשרים עם החיילים בהרכב: תלה, שפטל ובלה. באוקטובר 1943 מבקשת הוועדה מהחברים למסור את העלונים, לאחר הקריאה, לידי בלה לשם שליחתם לחברינו החיילים. "רוב חיילנו הם עתה מחוץ לגבולות הארץ וכל עלון אשר אנו יכולים לשלוח להם – חשוב מאד בשבילם." באמצע 1944 מדווחת הוועדה כדלקמן: "השבוע שלחנו 24 חבילות שי לחג הפסח לחיילינו, כל חבילה הכילה: זוג לבנים, מגבת, סבון לגילוח ולרחיצה, סכיני גילוח, מסרק, ממתקים ותמונות נוף מפילות שונות במשק." " מידיעה לקונית זו ניתן להבין את היקף הגיוס וגודלו ביחס לאוכלוסיית חולדה.

בנוסף לפעולת הוועדה מתקיימת התכתבות עניפה בין אחדים מהמתגייסים לבין הילדים הגדולים מכיתות ד' וב' בעידודה והדרכתה של הנקה, מורת כיתה ב' (המחזור השני). בארכיון מצויים מכתבים של אריה בן יוסף אותם הקריאה הנקה לילדים, ועשרות מכתבי תשובה מהם, אותם שמר אריה בדבקות. הילדים במכתביהם מספרים על חיי היום יום, לימודים, בילויים, ביקורים בחולדה הערבית אצל איסמעין בביתו, עזרה להקמת קיבוץ גזר, נסיעה לרחובות לסרט "במבי", על עגלה, בגשם, ועוד. להלן מכתבה של נירה משנת 1945:

נירה (לכאי)

העלון שימש כלי להתכתבות והחלפת מידע בין חולדה וחבריה לבין המתנדבים שהתגייסו לצבא הבריטי. כותבת טובה הפנר: "אתמול נודע לי מפי חברה שלי על ידי משה קלקר שנוולדו לנו שני בנים. ברכות לפרידה ושמואל (להולדת הבן ישע, א.פ.) ולאסתר ועמה (להולדת הבן אבי, א.פ.)". ב - 16.10.1944 כותב משה קלקר: " נדהמתי לשמוע על האסון האיום שקרה לנו(מותם של יטקה שוואלב וארתור לוי ממחלת הטיפוס, א.פ.). האם עוד לא מספיק קורבנות נתנו ולא מספיק סבלנו? מה עוד תרצי מאתנו חולדה?... קשה להשלים עם זה שלעולם לא אראה יותר את יטקה ואת ארתור. דליה הקטנה לא תראה יותר את אמא שלה! ...זה צריך להיות שכרו של נתן (שוואלב, א.פ.) בעד עבודתו המסורה בהצלח נפשות?"

החל מסוף שנת 1944, עת אושרה הקמת החטיבה היהודית הלוחמת – הבריגדה, החלו יחידותיה לעבור לאיטליה שם התרכזו והתאמנו לקראת המערכה המצפה להם כנגד הצבא הגרמני. וכך מתאר זאת אריה במכתבו לעלון מ- 2.3.1945: " חברים יקרים... עצם היותנו כאן היא התגשמות הכיסופים והמאויים של ההתנדבות העברית... ראשית בזמן נסיעתנו באוניה הדבר הראשון הגדול בשבילי היו ההודעות **בשפה העברית** (הדגשה שלי, א.פ.) לנוסעי האוניה... זכינו אולי בפעם הראשונה בהיסטוריה שההודעות תימסרנה בשפה העברית."

במכתב מיום 26.3.1945 מתלונן **יהודה** (ליקה) **גרינברג** שאין באפשרותו לספר היכן הם נמצאים ומה הם עושים "כי הדברים המעניינים אתכם כל כך אסורים עלי לכתוב". אך באותו מכתב כעבור יומיים ניתן לו לספר " על עצם הפעולות קשה לי לכתוב אבל מהשעה הראשונה כשנכנסנו לעמדות התחלנו להמטיר אש על "הִיִּקְס" וכמובן שענו לנו חיש מהר. אבל בכל זאת ידינו על העליונה! לא נבייש את הפירמה". ומוסיף **וולטר-שלמה סיגטי**: "... ודאי שמעתם עלינו ואתם גאים בנו כמו שאני גאה להיות בחטיבה הלוחמת" (הדברים נכתבו לאחר הקרב על הסניו, א.פ.). משפט 7 חברי חולדה, שנאסרו לאחר חיפוש הנשק בחולדה ע"י הבריטים, בעוון אחזקת נשק שנערך בדצמבר 1943 מספק נתונים מעניינים. אריה (לונק) אבנון מכין לסגורים חומר על חולדה, ההיסטוריה שלה, מצבה ובעיותיה. בין השאר כותב לונק שבשנת 1942 היו 21 מתנדבים מגויסים לצבא הבריטי מתוך 136 מבוגרים (להלן אוכלוסיית חולדה נכון ל - 8/1943: 109 חברים-53 גברים ו-56 נשים, זמניים-7, ו-21 בצבא, סה"כ - 137 מבוגרים. בנוסף, נוער-28, ילדים-65, הורים-4, רופאים-2, ויחד- 236 נפשות, א.פ.). ידוע שלא כול המתגייסים היו חברים באופן רשמי אלא חולדה הייתה עבורם תחנת ביניים בארץ, אך האחוז מדהים - 15% מכלל אוכלוסיית המבוגרים, ו-29% מהגברים!! לונק ממשיך ומספר "שהיה הכרח למתן את זרם המתנדבים כדי שיישארו מספיק גברים במקום והיו כאלה שפעלו בניגוד להחלטות ופשוט התגייסו". חשוב לציין שדיוני ועדת הגיוס הפנימית של חולדה והחלטותיה בנושא הגיוס לא נמצאו בעלונים ואיננו יודעים איך נקבעו המתגייסים, האם היו זקוקים להחלטות מחייבות או שהתנדבו ויצאו בעצמם ומרצונם.

אישוש לכך שלא כל המתגייסים מחולדה היו חברים ניתן לקבל ממכתב שנמצא בארכיון, מחייל הבריגדה היהודית וולטר-שלמה סיגטי שכותב מאיטליה. הוא השאיר את חפציו באחד הצריפים המיועדים למגורי הנוער, ומבקש שישמרו עליהם היטב עד שובו מהמלחמה, בעיקר את הדוקומנטים שנמצאים שם. הוא מבקש שיפתחו ויאווררו את הדברים, ואם יש צורך שיפרצו את הארגזים, רק שלא יעבירו בגדים שלו לקומונה (מחסן הבגדים, א.פ.). כאן יש להבהיר שגם לפי הנחיית המוסדות ארציים וההתיישבותיים אנשים התגייסו לצבא ממקומות שבהם הם שהו, לעיתים רק באופן זמני, ונרשמו כאנשי אותם ישובים. לפי הכתוב במחקרים מתוך כ- 5000 אנשי החטיבה היהודית הלוחמת – הבריגדה, כ- 15% היו מקיבוצים.

במכתבים ודרישות שלום מהצבא מוזכרים לעיתים קרובות "החברים מירושלים", אילו הם שבעת חברי חולדה אשר לאחר חיפוש הנשק באוקטובר 1943, נשפטו וישבו בכלא שבמגרש הרוסים בירושלים. מרחוק עקבו בדריכות אחרי גורלם, שמחו עם שחרור שלושה מהם באביב 1945 ועלזו עם שחרור יתר הארבעה מיד עם תום מלחמת העולם השנייה בתחילת מאי 1945. כאן המקום לציין שרובם של המתגייסים היו עולים חדשים יחסית בארץ, רווקים וללא משפחה או קרובים בחולדה. הרגשה זו של קשר רופף עם הקבוצה מבטא יחזקאל בוסטינא במכתב לחברים אשר מופיע בעלון מ- 16.3.1945, "... שלשום היה פה כינוס של חיילים מחבר הקבוצות. הנושא היה: הקשר בין החייל והקבוצה. לפי דעתי זה נגע רק לרווקים אשר אין להם משפחה בקבוצה, ז.א. בית. במקרה כזה שוכחים אותם וגם הם שוכחים את הקבוצה. אינני מתאר לי שבחולדה חושב מישהו על זה..." יוצאים מהכלל הזה היו יהודה פרופר אשר נישא לעליזה בטרם גיוסו, אוטו אנגל אשר היה נשוי לציפורה בצאתו ובמהלך שירותו נולדה ביתו תמר. מאוחר יותר התגייס אריה בן יוסף אשר היה נשוי להלקה ואבא לגיורא ובמהלך שירותו נולד לו בן נוסף – נועם. דוד הלפרין היה נשוי לרוזיקה ובשנת 1944 נולד בנם אברי. היו שניצלו את החופשות כדי להינשא ולהקים משפחה. כך אשר קורנרייך מראשוני המתגייסים אשר נישא ללאה, ואחיו צבי קורנרייך אשר נישא לחווה במהלך שירותו. במקביל לגיוס לצבא הבריטי מעודדים המוסדות גיוס למשטרת הישובים ובעיקר לפלמ"ח. יוצא צו גיוס מס' 4 מטעם המוסדות בדצמבר 1942 במגמה להגיע לכך ששליש מהמגויסים יצאו לנוטרות ולפלמ"ח ורק 2/3 לצבא הבריטי. ועדת הגיוס המרכזית של "חבר הקבוצות" ובה חבר גם פנחס לוביאניקר (לבון), מטילה מכסות גיוס לפלמ"ח על כל ישוב. חולדה נדרשת לשלוח שני חברים, ולאחר ערעור שהתקבל, נשלח ביום 15.2.1943 מכתב המודיע שעל חולדה להודיע תוך שלושה ימים את שם החבר המתגייס, מאחר שהמגויסים חייבים לצאת ביחד למחנות במשקי עמק הירדן בתאריך 24.2.1943!! ככל הידוע לנו כל מגויסי חולדה כבר היו בצבא הבריטי, ולא ידוע על מישהו שהתגייס מחולדה לפלמ"ח. כאמור איטליה הייתה המקום אליו התנקזו רוב החיילים העבריים על יחידותיהם בחטיבה היהודית הלוחמת – הבריגדה.

בתמונות מאיטליה ששמר **יחזקאל בוסטינא** נראה גם **משה קלקר**. למטה **דוד הלפרין** מימין, ו**אריה בן יוסף** מצולמים צועדים יחדיו ברחובות רומא.

סמל הבריגדה – החי"ל

ישראל רוזנר שירת עם **אוטו אנגל** ביחידת מהנדסים והוא מספר באריכות ובהתלהבות על החופשה המעניינת שעשה בפומפי וברומא. **אגון ואריה** במחנות סמוכים באיטליה, וכך גם **דוד הלפרין** ו**יהודה גרינברג**. וחברים שונים מוזכרים במכתבי חברים אחרים. עם תום המלחמה נשארה הבריגדה היהודית שנה נוספת באירופה עד שפורקה ביוני 1946. החברים עם יחידותיהם התפזרו ברחבי אירופה המערבית – גרמניה, אוסטריה, בלגיה, הולנד, צרפת, אנגליה ועוד, ועסקו בין השאר בחיפוש קרובים ומכרים ניצולי שואה. יש שתרו אחר קרוביהם הישירים ויש שהתבקשו לחפש אחר ניצולים קרובי חברים. מעיזבונו האישי של **אריה בן יוסף**, אשר שמר בדבקות על התכתובות עימו, מסתבר שקיבל בקשות רבות מחברים לנסות ולאתר בני משפחה שאולי ניצלו מהתופת. אריה שירת תקופה מסוימת באזור מינכן אשר בדרום גרמניה ולשם זרמו ניצולים רבים ממזרח אירופה בעיקר, למחנות עקורים ובדרך לארץ ישראל. וכך מתאר זאת אריה בעלון הקבוצה לאחר שנים: "... כסהרורים היינו מסתובבים ותרים אחר ניצולים יהודיים בימים הראשונים לאחר המלחמה. לפני ההירתמות למפעל הגדול של הוצאת היהודים ממחנות ההשמדה והעברתם למחנות העקורים. אנשי החי"ל (הבריגדה, א.פ.) שלוחי העם היושב בציון התנדבו בגופם ובנפשם והתפרצו ללא סייג לעזור בקליטת החוזרים ופתחו מחנות בהנהלתם ובצידום עוד

בטרם יכלה לבוא העזרה מהישוב בארץ. .. ביום הכיפורים תש"ו שמתי פעמי לבית הכנסת הפורטוגזי-ספרדי באמסטרדם... את הנחמה בדת לא חיפשתי, אבל חיפשתי את הנחמה באחדות עם ישראל ובשלמותו!" בנוסף על פעילותם ההומניטרית עם ניצולי השואה עסקו יחידות הבריגדה בהכנות לשובם לחיים האזרחיים, לאחר שנים של שירות צבאי. **יהודה (ליקה) גרינברג** מספר במכתב לחברים שביחידתו ארגנו לצורך זה קורסים למיניהם והוא בחר בקורס לחקלאות. הביאו אותם למין חווה בהרי האלפים ונתנו להם הרצאות בגידולי מטעים וגידול פרות. אלא שהייתה בעיה קטנה – לא היו מטעים ולא היו פרות. הם שהו בצפון איטליה קרוב לגבול עם אוסטריה ושם איתרו פרות שמסתובבות חופשי ביערות. יום אחד תפסו יוזמה, ארגנו רכבים, פשטו על היער והחלו להעמיס פרות על הרכבים כדי להביאן לחווה. לפתע מצאו את עצמם מוקפים על ידי יחידת חיילים אמריקניים עם רובים חמושים ומכוונים אליהם. מיד להוריד את הפרות!! למה, מה קרה? מסתבר שלכל פרה היה בעל בית מקומי, ולעיתים יותר מאחד. לקיחת הפרות הייתה עלולה להביא את כל האזור השקט להתלקחות פראית. לא הייתה ברירה, הורידו את הפרות, ניקו את הרכבים והמשיכו ללמוד חקלאות... בכיתות. שהות חברי חולדה לאחר המלחמה במשך חודשים ארוכים באירופה הביאה את **משה קלקר** להגות רעיון מקורי – רכישת פסנתר לבית הספר בחולדה במימון ותרומת החיילים החולדאים ממשכורתם הצבאית. הוא כותב **לאריה בן יוסף**: "אני דיברתי עם המורים על זה והתברר שאי אפשר לעשות שום דבר בלי פסנתר ולפי מה שאמרו לי אין שום סיכויים שזה ייפתר (ע"י חולדה, א.פ.)... אני מציע שאנחנו החיילים שיש לנו הבנה לדבר הזה וביחד יהיו לנו גם האמצעים, שנקנה פסנתר. מה דעתך? אם נצליח יהיה זה מפעל גדול...אגב יש כבר 70 ל"י למטרה זו". משה מבקש מאריה שיעניין בנושא את החברים-החיילים שרובם משרתים בסביבה שלו. **אריה** כותב **לישראל רוזנר** ובמכתב מ- 29.10.1945 משיב **ישראל**: " כמובן שאני בעד ההצעה בדבר קניית פסנתר בשביל בית הספר בקבוצה, ולפני שבוע העברתי לכתובת של עוזר 5 לירות". איננו יודעים מה נעשה בכסף שנאסף אך פסנתר ממנו לא נקנה. ב- 1947 חזרה חוה אייזיק משליחות במחנות העקורים בגרמניה ועימה פסנתר ששירת את חולדה שנים רבות. בסוף 1945 השתחררו מהצבא ושבו הביתה ראשוני החיילים והיתר השתחררו ביוני-יולי 1946 עת פורקה הבריגדה באופן סופי. רוב המשוחררים לא נשארו בחולדה, חלק עזבו מיד עם שובם וחלק לאחר זמן לא רב. **אריה בן יוסף ומשה קלקר** חזרו, וחיו בחולדה עד יומם האחרון. הצלחנו לאתר את בני המשפחות של רוב המתנדבים לצבא הבריטי, למעט משפחות **ישראל רוזנר ואגון גלזנר**, לקבל מידע ותמונות ולהשלים פרטים על קורותיהם. לאחרונה נפתחו שני מקומות אשר מרכזים מידע ומוצגים, ומנציחים את הלוחמים היהודיים בצבא הבריטי ובצבאות אחרים במלחמת העולם, הראשונה והשנייה. האחד בבית הגדודים באביחיל שליד נתניה והשני הוא מוזיאון הלוחם היהודי בלטרון, אשר בינתיים הוא אתר וירטואלי בלבד. לכל אחד מהם נשלח מידע וחומר על כל אחד מהמתנדבים, אנשי חולדה, לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה. בארכיון מצויים מכתבים ומסמכים של רבים מהמתנדבים, אך לא של כולם, ואנו נשמח לקבל חומר נוסף ככל שיהיה בידי הקוראים.

אמוץ פלג